

Pojęcie samokształcenia

Martyna Bielak

Celem poniższego artykułu jest przedstawienie pojęcia samokształcenia w świetle teorii, ukazanie najważniejszych definicji tego terminu wraz z osobistym komentarzem. Wczesne poglądy na temat edukacji oraz kształcenia stawiały na pierwszym miejscu samokształcenie, jako samodzielne zdobywanie wiedzy. Pomoc nauczyciela była niezbędna tylko w tych wypadkach, w których nie było możliwości poradzenia sobie samemu z zagadnieniami czy nurtującymi pytaniami.

Pierwsza z definicji samokształcenia głosi, że: „to tyle, co samodzielne poddanie autokontroli, urabianie się osobnika w celu osiągnięcia jakiegoś mniej lub więcej uchwytne (uświadamianego) i mniej lub więcej jasno określonego wzoru (respective ideału) osobowości”.¹ Samokształcenie jest więc samodzielnym i dobrowolnym, nienarzucanym przez osoby trzecie podejmowaniem działań doszkalających w określonej dziedzinie, którego celem jest dążenie do perfekcji i doskonałości. Jest to przede wszystkim zdobywanie nowej wiedzy, a także pogłębianie posiadanych umiejętności oraz poszerzanie swoich horyzontów poza systemem szkolnym jaki zostaje narzucany. Samokształcenie to kierowanie swoją osobowością w taki sposób, aby lepiej poznać samego siebie, a w przyszłości stać się kimś lepszym niż było się uprzednio.

Ważnym stwierdzeniem jest także pojęcie J.E. Barnowskiej: „jednocześnie kształcenie i wychowywanie siebie; strona umysłowa, duchowa, a w znacznej mierze i fizyczna człowieka integralnie podlegają przemianom, dokonywa się stopniowo i stale budowa (nieraz przebudowa) całej osobowości w dążeniu do osiągnięcia założonego wzoru”.² Samodzielne zdobywanie wiedzy i umiejętności może przyczynić się do zmiany całej natury i mentalności człowieka poprzez proces stopniowych czynności, które wykonywane są w celu zdobycia nowych zdolności, osiągnięcia określonych celów. Samokształcenie nie dotyczy tylko jednego aspektu, ale całej osobowości człowieka – może ją zupełnie zmienić. Jest to więc modelowanie własnego charakteru, a także kształtowanie w sobie dojrzałej postawy, która swoje założenia opiera na naukowych fundamentach.

¹ W. Okiński, Procesy samokształceniowe, Polski Instytut Socjologiczny, Poznań 1935, s.34-35.

² J.E. Baranowska, Samokształcenie. Encyklopedia wychowania, T. III., Nasza Księgarnia, Warszawa 1939, s.693.

Proces samokształcenia został zdefiniowany także w następujący sposób: „samokształcenie jest takim rodzajem kształcenia, którego cele, treść, warunki i środki zależne są od samego podmiotu”.³ Osoba, która podejmuje tego rodzaju sposób edukacji, samodzielnie ustala formy nauki, wyznacza sobie zadania, a także cele do osiągnięcia oraz środki do ich realizacji. Ta forma nauki wymaga od podmiotu ją podejmującego wiele zaangażowania oraz wytrwałości. O tym z kolei mówi kolejna z definicji dotyczących procesu samokształcenia przez określoną jednostkę: „uprawiający samokształcenie (samouk) podejmuje pracę kształceniową aktywnie, systematycznie i dobrowolnie, w uświadomionym celu doskonalenia siebie, praca ta jest wykonywana samodzielnie według własnych planów – samodzielność dotyczy zarówno wyboru treści kształcenia, wyboru sposobu pracy, jak i wykonywania samych czynności kontrolowania wyników. W przypadku braku jednej z wymienionych cech lub występowania jej w nikłym stopniu nie zachodzi pełny proces samokształceniowy”.⁴ Przedstawiona definicja samokształcenia opiera się na wskazaniu podstawowych czynności, które wchodzi w skład tego procesu. Pominięcie jednej z nich wiąże się z niedopełnieniem całościowego procesu samokształcenia. Ważne jest aby jednostka pracując nad sobą poświęciła temu określony wysiłek, a także w określonych jednostkach czasu sprawdzała swoje postępy. Istotny jest także aspekt regularności, który jest kluczem do wszystkiego. Przewagą w samokształceniu jest więc samodzielny wysiłek osobnika, jednak nie podlega wykluczeniu fakt, że proces ten może być praktykowany zespołowo oraz że pracy nad samym sobą nie może nadzorować osoba trzecia.

Kolejna z definicji głosi: „Samokształcenie można traktować jako jedną z potrzeb człowieka, zrodzoną w toku jego zmagania z otaczającym go światem”.⁵ Są to różnego rodzaju zasady i reguły jakie stawia względem siebie człowiek i które może, choć nie musi, wymuszać na nim jego codzienna sytuacja życiowa. Człowiek może posiadać potrzebę samokształcenia w celu uświadomienia sobie jak mądrą i ważną jest istotą, a także po to, by przekonać siebie samego jak wiele jest w stanie osiągnąć. Dla znacznej ilości osób samokształcenie staje się stylem życia i jedyną motywacją. S. Hessen także poruszył tematykę samokształcenia. Uważał, że „człowiek wykształcony, to człowiek, który dąży do dalszego kształcenia się i posiada umiejętności samokształcenia”. Osoba podejmująca decyzję o sobie w celu samodzielnego rozwijania swojej osobowości obok edukacji pozyskiwanej w latach szkolnych jest uznawany za człowieka wykształconego.

³ W. Okoń, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003, s.155.

⁴ E. Zawacka, Kształcenie korespondencyjne, PWN, Warszawa 1967, s.37.

⁵ S. Kaczor, Samokształcenie nauczycieli studiujących, WSiP, Warszawa 1978, s.54.

Warto także zaznaczyć, że obok ogólnych definicji samokształcenia, zostało przedstawione przez S. Scisłowicza pojęcie samokształcenia permanentnego. Według niego jest to: „całozyciowe osiągnięcie przez podmiot wszechstronnego wykształcenia w trakcie mniej lub bardziej samodzielnego, podlegającego autokontroli, samoocenie i autokorekcje, procesu sprawnego podejmowania, planowania i realizowania nowych prospołecznych zadań dalekich, podejmowanych w celu dostosowania się do ciągłego rozwoju świata lub (i) wywołania w swoim otoczeniu określonych zmian”.⁶ Samokształcenie permanentne jest więc samodzielnym pozyskiwaniem nowej wiedzy i umiejętności w różnych dziedzinach, które człowiek nabywa w całym swoim życiu, a nie tylko w krótkim jego wymiarze. Wykonuje się je w celu dopasowywania do otaczającego środowiska i społeczeństwa. Ważne jest, aby człowiek sam dokonywał procesów sprawozdawczych z poszczególnych etapów samokształcenia, a także potrafił zmieniać się na lepsze.

Podsumowując można zauważyć, że samokształcenie posiada szereg definicji, które w głównej mierze określają je jako samodzielne i dobrowolne doszkalanie się w określonej dziedzinie, w celu osiągnięcia przez daną jednostkę zamierzonego celu. Samokształcenie musi odbywać się z uwzględnieniem poszczególnych czynności wykonywanych przez osobę je stosującą, a także wpływa na całokształt ludzkiej osobowości. Proces samokształcenia może być również jedną z głównych potrzeb człowieka będących jego dostosowaniem się do otaczającego społeczeństwa.

⁶ S. Scisłowicz, Koncepcja samokształcenia permanentnego, Toruńskie Studia Dydaktyczne, 1992 nr 1(1), s.193.

Bibliografia:

1. J.E. Baranowska: Samokształcenie. Encyklopedia wychowania, T. III., Nasza Księgarnia, Warszawa 1939, s.693.
2. S. Kaczor, Samokształcenie nauczycieli studiujących, WSiP, Warszawa 1978, s.54.
3. W. Okiński, Procesy samokształceniowe, Polski Instytut Socjologiczny, Poznań 1935, s.34-35.
4. W. Okoń, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003, s.155.
5. S. Scisłowicz, Koncepcja samokształcenia permanentnego, Toruńskie Studia Dydaktyczne, 1992 nr 1(1), s.193.
6. E. Zawacka, Kształcenie korespondencyjne, PWN, Warszawa 1967, s.37.